

Katarzyna Laskowska ■

PRZESTĘPCZOŚĆ O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM W ROSJI – WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI

Problemowi przestępczości o charakterze terrorystycznym dopiero od niedawna zaczęto poświęcać więcej uwagi w rosyjskich podręcznikach prawa karnego i kryminologii. W zasadzie to wydarzenia w teatrze na Dubrowce i w szkole w Biesłanie spowodowały, że zjawisko, również z punktu widzenia nauki, nabrało znaczenia. W związku z niewielkim zakresem informacji na jego temat w Polsce zaistniała potrzeba poznania go i przybliżenia jego istoty. Zatem przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu uczyniono przestępczość o charakterze terrorystycznym.

W celu poznania problemu należy ukazać go, zarówno w ujęciu prawnym, jak i kryminologicznym. Trzeba najpierw zdefiniować zjawisko, a następnie ustalić zakres zachowań objętych kryminalizacją i sposób ich penalizacji w obowiązującym ustawodawstwie rosyjskim. W dalszej kolejności należy poddać analizie fenomen, etiologię i przeciwdziałanie zjawisku. Zostanie to dokonane, w szczególności, w oparciu o dostępne dane oficjalnej statystyki kryminalnej. Takie podejście do problemu pozwoli ukazać tendencje i zagrożenia wynikające z tej kategorii przestępczości. Rozważania będą prowadzone pod kątem wskazania potrzeb i kierunków zmierzających do przeciwdziałania i zwalczania zjawiska w Rosji.

1. Pojęcie przestępczości o charakterze terrorystycznym w Rosji

Przestępczość o charakterze terrorystycznym, zdaniem A. I. Dołgowej¹, jest to „całokształt takich przestępstw, których normy karnoprawne zawierają elementy terroryzmu”. Jest to zatem kryminologiczno-prawna definicja, która rodzi potrzebę wyjaśnienia pojęcia terroryzmu. W tym celu dokonano analizy definicji terroryzmu stworzonych przez rosyjskich kryminologów. Pozwoliła ona na wskazanie cech charakteryzujących to zjawisko:

- działanie z użyciem przemocy (fizycznej, psychicznej) lub groźby jej użycia,²
- okazywanie wpływu na organy władzy, poprzez dążenie do realizacji celów określonych przez terrorystów,³
- zastraszanie i tłumienie, zarówno przeciwników politycznych oraz konkurentów, jak i społeczeństwa,⁴
- realizowanie przestępczych zamierzeń,⁵
- działanie społecznie niebezpieczne,⁶
- działanie przestępne.⁷

Odnosząc się do definicji A. I. Dołgowej, na podstawie wyżej wymienionych cech można stwierdzić, że w ujęciu kryminologicznym *przestępczość o charakterze terrorystycznym jest to: całokształt przestępstw polegających na stosowaniu przemocy (fizycznej lub psychicznej) oraz groźby jej użycia, zmierzających do zastraszania organów władzy lub społeczeństwa w celu osiągnięcia określonych (np. politycznych, gospodarczych, religijnych, ideologicznych) celów*. Definicja ta zawiera

¹ A. I. Dołgowa, *Priestupnost' tierroristiczeskowo charaktiera*, [w:] A. I. Dołgowa (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2007, s. 595.

² A. A. Matwiejewa, *Tierrorizm*, [w:] N. F. Kuzniecowa (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2006, s. 127, A. I. Dołgowa (red.), *Priestupnost' w Rossiji naczała XXI wieka i reagirowanije na niejo*, Moskwa 2004, s. 65, J. I. Gilinskij, *Tierrorizm, poniatje, suszcznost', perspektiwy*, [w:] J. I. Gilinskij (red.), *Dewiantnost', priestupnost', socjalnyj kontrol. Izbrannyje statii*, Sankt Petersburg 2004, s. 301.

³ W. W. Łuniejew, *Tierrorizm*, [w:] N. F. Kuzniecowa, W. W. Łuniejew (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2004, s. 433.

⁴ Ibidem, s. 433.

⁵ W. D. Małkow (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2004, s. 298, A. I. Dołgowa, *Tierrozizm i organizowannaja priestupnost'*, [w:] A. I. Dołgowa (red.), *Organizowannyj tierrorizm i organizowannaja priestupnost'*, Moskwa 2002, s. 3.

⁶ W. N. Kudriawcew, *Priestupnost' i nrawy pieredodnowo obszczestwa*, Moskwa 2002, s. 225, A. I. Dołgowa, *Konkretizacija poniatja tierrorizma w kriminologiczeskich i prawowych celach*, „Ugołownoje Prawo” 2003, nr 2, s. 101.

⁷ A. W. Gyske, *Sowriemiennaja rossijskaja priestupnost' i problemi bezopasnosti obszczestwa. Politiczeskij analiz*, Moskwa 2000, s. 223.

zarówno cele, jak i metody popełniania przestępstw, wskazując jednocześnie na społeczne niebezpieczeństwo tych zachowań.

Po ustaleniu kryminologicznej definicji przestępczości o charakterze terrorystycznym należy przejść do ustalenia zakresu jej definicji w rosyjskim prawie karnym. Poszukiwania przeprowadzone w obecnie obowiązujących aktach prawnych: w ustawie o przeciwdziałaniu terroryzmowi z 2006 r.⁸ i w Kodeksie karnym Federacji Rosyjskiej (k.k. FR) z 1996 r.⁹ nie przyniosły rezultatów.

Ustalono jedynie, że uprzednio obowiązująca ustawa o walce z terroryzmem z 1998 r.¹⁰ zawierała pojęcie przestępstwa o charakterze terrorystycznym. W świetle art. 3 tej ustawy „przestępstwami o charakterze terrorystycznym były przestępstwa przewidziane w art. 205–208, 277 i 360 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej. Przestępstwami o charakterze terrorystycznym mogły być też i inne określone przestępstwa, przewidziane w k.k. FR, jeśli popełnione zostały w celach terrorystycznych”. Zatem ustawa ta stworzyła definicję poprzez wskazanie na zawarte w Kodeksie karnym konkretne przestępstwa. W świetle aktualnego wówczas stanu prawnego przestępstwa te stanowiły: terroryzm (art. 205), wzięcie zakładnika (art. 206), jawne fałszywe zawiadomienie o akcie terroryzmu (art. 207), organizacja nielegalnej zbrojnej formacji lub udział w niej (art. 208), zamach na życie działacza państwowego lub społecznego (art. 277), napaść na osoby lub instytucje korzystające z międzynarodowej ochrony (art. 360). Ustawa nie precyzowała pojęcia przestępczości o charakterze terrorystycznym.

Podpisanie przez Rosję nowych konwencji międzynarodowych oraz nasilenie się problemu terroryzmu w tym kraju, spowodowało potrzebę uchwalenia nowych przepisów antyterrorystycznych. W 2006 r. przyjęto ustawę o przeciwdziałaniu terroryzmowi. Podobnie, jak poprzednio, także i w tej regulacji ustawodawca nie zawarł pojęcia przestępczości o charakterze terrorystycznym, a nawet nie sprecyzował definicji przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Natomiast, zakres tych pojęć można wyprowadzić z art. 24 pkt 1 ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi. Stanowi on, że: „W Federacji Rosyjskiej zakazane jest tworzenie i działalność organizacji, których cele lub działania ukierunkowane są na propagandę, usprawiedliwianie i wspieranie terroryzmu lub popełnianie przestępstw przewidzianych w artykułach 205–206, 208, 211, 277–280, 282¹, 282² i 360 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej.” W przepisie tym wymieniono

⁸ Federalnyj Zakon ot 06.03.2006, nr 35–FZ „O protivodiejstviu tierrorizmu”, Sobranije Zakonodatelstwa RF 2006, nr 11, s. 1146.

⁹ Ugołownyj kodeks Rossijskoj Federacii s 13.06.1996, „Rossijskaja Gazieta” 1996, nr 113–115.

¹⁰ Federalnyj Zakon ot 25.07.1998, nr 130–FZ „O borbie s tierrorizmom”, Sobranije Zakonodatelstwa RF 1998, nr 31, St. 3808.

zatem przestępstwa, stanowiące podstawy dla uznania organizacji jako terrorystycznej. Są nimi te, których przygotowywanie i popełnianie następuje w interesach organizacji terrorystycznej.¹¹ Można więc uznać, że skoro zakazana jest działalność organizacji popełniających wyżej wymienione przestępstwa, to przestępstwa te mają charakter terrorystyczny, a tym samym są elementem przestępczości o charakterze terrorystycznym. Analogicznie, jak w poprzedniej ustawie, wskazano na konkretne czyny zawarte w rosyjskim Kodeksie karnym.

Zatem, w świetle aktualnego stanu prawnego, przestępczość o charakterze terrorystycznym tworzą następujące przestępstwa: akt terrorystyczny (art. 205), wspieranie działalności terrorystycznej (art. 205¹), publiczne wzywanie do prowadzenia działalności terrorystycznej lub publiczne usprawiedliwianie terroryzmu (art. 205²), wzięcie zakładnika (art. 206), organizacja nielegalnej formacji zbrojnej lub udział w niej (art. 208), porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego lub składu taboru kolejowego (art. 211), zamach na życie działacza państwowego lub społecznego (art. 277), przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymywanie władzy z użyciem przemocy (art. 278), powstanie zbrojne (art. 279), publiczne wzywanie do prowadzenia działalności ekstremistycznej (art. 280), organizacja związku ekstremistycznego (art. 282¹), organizacja działalności związku ekstremistycznego (art. 282²), napaść na osoby lub instytucje, które korzystają z ochrony międzynarodowej (art. 360). Warto zauważyć, że w porównaniu z poprzednio obowiązującą ustawą o walce z terroryzmem, w obecnej ustawie katalog przestępstw o charakterze terrorystycznym uległ znacznemu poszerzeniu. Należy uznać, że modyfikacja ta ma związek ze wzrastającym w ostatnich latach w Rosji poczuciem zagrożenia terrorystycznego, zarówno ze strony krajowych, jak i międzynarodowych grup terrorystycznych oraz potrzebą skryminalizowania ich działań.

Powyższe analizy doprowadziły do przyjęcia definicji *przestępczości o charakterze terrorystycznym jako: przestępczości przejawiającej się popełnianiem przestępstw przewidzianych w artykułach 205, 205¹, 205², 206, 208, 211, 277, 278, 279, 280, 282¹, 282², 360 Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej, polegających, w szczególności, na stosowaniu przemocy (fizycznej lub psychicznej) oraz groźby jej użycia oraz zmierzających do zastraszenia organów władzy lub społeczeństwa w dążeniu do osiągnięcia określonych (politycznych, gospodarczych, religijnych, ideologicznych) celów.*

¹¹ A.W. Pietruszow, *Rol' sudow w protivodiejstwie tierrorizma*, Moskwa 2006, s. 15.

2. Przestępczość o charakterze terrorystycznym – aspekty prawne zjawiska

Przestępstwa o charakterze terrorystycznym zawarte zostały w trzech rozdziałach Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej:

- 1) w rozdziale IX „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu publicznemu i porządkowi publicznemu” w części 24 zatytułowanej: „Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu publicznemu” – art. 205–206, 208, 211;
- 2) w rozdziale X „Przestępstwa przeciwko władzy państwowej” w części 29 zatytułowanej: „Przestępstwa przeciwko podstawom ustroju konstytucyjnego i bezpieczeństwa państwa” – art. 277–280, 282¹, 282²;
- 3) w rozdziale XII „Przestępstwa przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości” w części 34 zatytułowanej „Przestępstwa przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości” – art. 360.

W tym miejscu należy powiedzieć, że k.k. FR poza wymienionymi przepisami, zawiera jeszcze ponad 40 artykułów określających działania związane z bezpieczeństwem, zarówno społeczeństwa, transportu, jak i informacji komputerowych oraz z bezpieczeństwem państwa i bezpieczeństwem międzynarodowym, które nie są bezpośrednio związane z przestępczością o charakterze terrorystycznym, ale mogą ułatwiać prowadzenie działalności terrorystycznej lub sprzyjać osiągnięciu celów terrorystycznych.¹² Należy zaznaczyć, że nie będą one przedmiotem niniejszego opracowania.

Mając na uwadze rozległość materii do analizy, w celu jej przejrzystego ukazania zdecydowano, że zakres zachowań objętych kryminalizacją i sposób ich penalizacji zostanie przedstawiony w formie tabelarycznej, a krótki komentarz w formie opisowej.

¹² W. W. Łuniejew, *Tierrorizm*, [w:] N. F. Kuzniecowa, W. W. Łuniejew (red.), op. cit., s. 443. W. W. Łuniejew, *Tendenciji tierrorizma i ugotowno-prawowaja borba s nim*, „Gosudarstwo i Prawo” 2002, nr 6, s. 37.

Tabela 1. Przeszpstwa przeciwko porzdkowi publicznemu
– przeszpstwa o charakterze terrorystycznym

Nazwa przeszpstwa i nr artykułu w k.k. FR	Zachowania objte kryminalizacj ¹³	Kary grozce za popelnienie przeszpstwa ¹⁴
Akt terrorystyczny art. 205	1. Dokonanie eksplozji, poaru lub innych czynnozi zastraszajcych ludnozc i tworzcych niebezpieczenstwo zagldy czlowieka, spowodowania znacznej szkody materialnej lub zaistnienia innych ciezkich nastepstw, w celu wplynienia na podjecie decyzji przez organy wladzy lub organizacje miedzynarodowe, a takze grozba dokonania wymienionych czynnozi w tychze celach	od 8 do 12 lat pozbawienia wolnozi oraz do 2 lat ograniczenia wolnozi
	2. Czyny wymienione w pkt 1 popelnione: a) przez grupe osob po uprzednim zawarciu porozumienia lub grupe zorganizowan b) powodujce nieumyslne smierc czlowieka c) powodujce znaczna szkode materialna lub nastapienie innych ciezkich skutkow	od 10 do 20 lat pozbawienia wolnozi oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolnozi
	3. Czyny wymienione w pkt 1 i 2: a) zwiazane z zamachem na obiekty wykorzystujce energie atomowa lub z wykorzystaniem materialow jadowych, sredkow radioaktywnych lub zrodel radioaktywnego promieniowania lub substancji trujacych, toksycznych, niebezpiecznych chemicznych lub biologicznych b) umyslne spowodowaly smierc czlowieka	od 15 do 20 lat pozbawienia wolnozi oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolnozi lub dozywotnie pozbawienie wolnozi
Wspieranie dzialalnozi terrorystycznej art. 205	1. Naklonienie, werbowanie lub inne wciagniecie osoby w dokonanie chocby jednego z przeszpstw, przewidzianych w artykuach 205, 206, 208, 211, 277, 278, 279 i 360 Kodeksu karnego, uzbrojenie lub przygotowanie osoby w celu dokonania chocby jednego z wymienionych przeszpstw, jak rowniez finansowanie terroryzmu	od 4 do 8 lat pozbawienia wolnozi oraz fakultatywne ograniczenie wolnozi do 2 lat
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane przez osobę z wykorzystaniem swego stanowiska sluzbowego	od 7 do 15 lat pozbawienia wolnozi i fakultatywna kara grzywny w wysokozi do 1 miliona rubli lub do wysokozi wynagrodzenia albo innego dochodu skazanego za okres do 5 lat oraz fakultatywne ograniczenie wolnozi do 2 lat

¹³ W kolumnie ukazano istotę przeszpstwa, nie cytowano w niej przepisow.

¹⁴ Kary grozce za przeszpstwa wymieniono w kolumnie zgodnie z kolejnozia przyjeta w Kodeksie karnym.

Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności terrorystycznej lub publiczne usprawiedliwienie terroryzmu art. 205 ²	1. Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności terrorystycznej lub publiczne usprawiedliwienie terroryzmu	kara grzywny do 300 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 3 lat lub pozbawienie wolności do 4 lat
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane z wykorzystaniem środków masowego przekazu	kara grzywny od 100 tys. do 500 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 3 lat lub pozbawienie wolności na okres do 5 lat i obligatoryjne pozbawienie prawa zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością na okres do 3 lat
Wzięcie zakładnika art. 206	1. Porwanie lub zatrzymywanie osoby jako zakładnika dokonane w celu zmuszenia państwa, organizacji lub obywatela do podjęcia jakiegokolwiek czynu lub powstrzymania się od podjęcia jakichkolwiek czynu jako warunku uwolnienia zakładnika	od 5 do 10 lat pozbawienia wolności
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane: a) przez grupę osób po uprzednim zawarciu porozumienia b) <i>uchylony</i> c) z użyciem przemocy zagrażającej życiu lub zdrowiu d) z użyciem broni lub przedmiotów wykorzystywanych w charakterze broni e) w stosunku do nieletniego f) w stosunku do kobiety, znajdującej się w widocznej ciąży g) w stosunku do dwóch lub więcej osób h) z pobudek materialnych lub na zlecenie	od 6 do 15 lat pozbawienia wolności oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności
	3. Czyny wymienione w pkt 1 i 2 dokonane przez zorganizowaną grupę lub, które spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka lub inne ciężkie następstwa	od 8 do 20 lat pozbawienia wolności oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności
	4. Czyny wymienione w pkt 1 i 2, jeśli przyczyniły się do umyślnego spowodowania śmierci człowieka	od 15 do 20 lat pozbawienia wolności oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności lub dożywotnie pozbawienie wolności

Organizacja nielegalnej formacji zbrojnej lub udział w niej art. 208	1. Utworzenie formacji zbrojnej (związku, oddziału, drużyny lub innej grupy) nie przewidzianej prawem federalnym, a także kierowanie taką formacją lub jej finansowanie	od 2 do 7 lat pozbawienia wolności oraz do 2 lat ograniczenia wolności
	2. Udział w formacji zbrojnej nie przewidzianej prawem federalnym	kara ograniczenia wolności do 3 lat lub areszt do 6 miesięcy lub pozbawienie wolności do 5 lat oraz do 1 roku ograniczenia wolności
Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego lub składu taboru kolejowego art. 211	1. Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego lub składu taboru kolejowego, a także zajęcie takiego statku w celu porwania	od 4 do 8 lat pozbawienia wolności oraz fakultatywne ograniczenie wolności od 1 roku
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane: a) przez grupę osób po uprzednim zawarciu porozumienia b) <i>uchylony</i> c) z użyciem przemocy zagrażającej życiu lub zdrowiu lub z użyciem groźby zastosowania takiej przemocy d) z użyciem broni lub przedmiotów wykorzystywanych jako broń	od 7 do 12 lat pozbawienia wolności oraz do 2 lat ograniczenia wolności
	3. Czyny wymienione w pkt 1 i 2, jeśli zostały dokonane przez zorganizowaną grupę lub spowodowały nieumyślnie śmierć człowieka lub inne ciężkie następstwa	od 8 do 15 lat pozbawienia wolności oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej

Wymienione wyżej przestępstwa ukierunkowane są na destabilizację i dezorganizację życia społecznego, naruszenie indywidualnych, społecznych i państwowych interesów w różnych dziedzinach życia. Należy podkreślić, że są to przestępstwa szczególnie niebezpieczne, gdyż oprócz zamachu na istotne dobra, jak bezpieczeństwo i porządek publiczny, sprzyjają też popełnianiu innych przestępstw, np. zabójstwa, uszczerbku na zdrowiu, zniszczenia mienia, spowodowania katastrofy.¹⁵ Powodują też zakłócenia w działalności instytucji i organów państwowych, prowadzą do wybuchu paniki i strachu wśród społeczeństwa, wywołują utrudnienia w ruchu transportu, powodują konieczność wprowadzenia stanu nadzwyczajnego.¹⁶ Poważne zagrożenia wynikają też z faktu, że wszystkie analizowane przestępstwa mają charakter międzynarodowy.

¹⁵ Zwraca na nie uwagę L. W. Inogamowaja-Hełaj, *Priestupljenija protiv obszczestwiennoj biezopasnosti*, [w:] W. S. Komissarow, A. I. Rarog (red.), *Rossijskoje ugołownoje prawo. Osobiennaja czast'*, Moskwa 2006, s. 309.

¹⁶ A. N. Ignatow, *Priestupljenija protiv obszczestwiennoj biezopasnosti i obszczestwiennowo poriadka*, [w:] W. M. Liebiediew (red.), *Kommentarij k ugołownomu kodeksu Rossijskoj Federacji*, Moskwa 2007, s. 571, 596.

W ostatnich latach katalog przestępstw o charakterze terrorystycznym uległ zmianie.¹⁷ Ustawą federalną z 21 lipca 2004 r. nr 74-FZ¹⁸ „O wniesieniu zmian do art. 57 i 205 k.k. FR”¹⁹ dokonano podwyższenia sankcji w art. 205 k.k. Następnie ustawą federalną z 27 lipca 2006 r. nr 153-FZ „O wniesieniu zmian do oddzielnych aktów prawnych Federacji Rosyjskiej w związku z przyjęciem ustawy federalnej „O ratyfikacji Konwencji Rady Europy o przeciwdziałaniu terroryzmowi” i ustawy federalnej „O przeciwdziałaniu terroryzmowi”²⁰ ustawy wprowadzono następujące zmiany:

- w art. 205 k.k. dokonano zmiany nazwy przestępstwa z „terroryzm” na „akt terrorystyczny” oraz rozszerzono zakres dyspozycji tego przepisu;
- w art. 205¹ k.k. dokonano zmiany nazwy z „wciągnięcie do dokonania przestępstw o charakterze terrorystycznym lub inne wspieranie ich dokonania”²¹ na „wspieranie działalności terrorystycznej”;
- do Kodeksu karnego wprowadzono nowe przestępstwo, które zawarto w art. 205² k.k.

Analiza przepisów wszystkich wyżej wymienionych przestępstw pozwoliła ustalić ich ustawowe znamiona. Można zatem stwierdzić, że przedmiotem zamachu tych przestępstw jest bezpieczeństwo i porządek publiczny. Strona przedmiotowa polega na działaniu. Stroną podmiotową charakteryzuje umyślna forma winy. W przestępstwach z art. 205, 205¹, 206, 211 k.k. cechą szczególną winy jest cel działania. Podmiotem analizowanych przestępstw są osoby, które ukończyły 16 lat (art. 205, 205¹, 205², 208, 211), a także osoby, które ukończyły 14 lat (art. 205, 206).²²

¹⁷ Zob. I. Trunow, *Prawowyje osnovy borby s tierrorizmom*, „Ugołownoje Prawo” 2004, nr 4, s. 93–94.

¹⁸ Skrót „FZ” oznacza „Federalnyj Zakon” – ustawa federalna.

¹⁹ Federalnyj Zakon ot 21.07.2004, nr 74-FZ „O wniesienii izmienenij w statii 57 i 205 ugołownowo kodeksa Rossijskoj Federacii”.

²⁰ Federalnyj Zakon Rossijskoj Federacii ot 27.07.2006, nr 153-FZ „O wniesienii izmienenij w otdielnyje zakonodatielnyje akty Rossijskoj Federacii w swiazi s priniatjem federalnowo zakona „O ratyfikacii Konwencii Sowietu Jewropy o priedupriedieniji tierrorizma” i federalnowo zakona „O protivodiejstwii tierrorizmu”, „Rossijskaja Gazieta” 2006, nr 4131.

²¹ Na problemy interpretacyjne tego przepisu wskazują: T. Ustinowa, *Tierrorizm: niekotoryje woprosy sowierszenstwowanija ugołownowo zakonodatielstwa i praktiki ich primienienija*, „Ugołownoje Prawo” 2005, nr 5, s. 61, P. Agapow, *Wowliczenije w sowierszenije priestuplienij tierroristiczeskowo charaktiera ili inoje sodiejstwije ich sowierszeniju*, „Ugołownoje Prawo” 2003, nr 2, s. 4–6.

²² Zob. G. G. Kriwołapow, *Priestuplienija protiv obszczestwiennoj biezopasnosti*, [w:] N. I. Wietrow, J. I. Liapunow (red.), *Ugołownoje prawo. Czast' obszczaja. Czast' sobiennaja*, Moskwa 2007, s. 520.

Za popełnienie tych przestępstw ustawodawca przewidział kary, zarówno o charakterze nieizolacyjnym: kary finansowe (wysokie kary grzywny), ograniczenie wolności, zakaz zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością, jak również kary o charakterze izolacyjnym: pozbawienie wolności w wymiarze do 20 lat, a nawet dożywotnie pozbawienie wolności.

Należy też dodać, że pod treścią każdego artykułu ustawodawca zawarł przypisy (primieczanija), które stanowią integralną część przepisu karnego. Ze względu na ograniczenia wydawnicze zostaną przytoczone tylko najważniejsze ich elementy. Przypis do art. 205 k.k. zawiera warunki uwolnienia od odpowiedzialności karnej osoby uczestniczącej w przygotowaniu aktu terrorystycznego, polegające na „uprzedzeniu organów władzy lub w inny sposób zapobieżeniu aktowi terroryzmu”. Osoba skorzysta z dobrodziejstwa tego przepisu, jeśli jej zachowanie nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa. Przypis do art. 205¹ k.k. zawiera wyjaśnienie pojęcia „finansowanie terroryzmu”. W świetle tego przepisu polega ono „na udzielaniu (dostarczaniu) lub zbieraniu środków lub świadczeniu usług finansowych ze świadomością, że służą do finansowania organizacji, przygotowania lub dokonania choćby jednego z przewidzianych w art. 205, 205¹, 205², 206, 208, 211, 277, 278, 279, 360 przestępstw lub dla zabezpieczenia zorganizowanej grupy, nielegalnej formacji zbrojnej, organizacji przestępczej utworzonych lub tworzących się w celu dokonania choćby jednego z wymienionych przestępstw”. W przypisie przewidziano także warunki uwolnienia od odpowiedzialności karnej osób zajmujących się finansowaniem terroryzmu, które są analogiczne jak w art. 205 k.k. W przypisie do art. 205² k.k. zamieszczono wyjaśnienie pojęcia „publiczne usprawiedliwianie terroryzmu”, pod którym ustawodawca rozumie „publiczne oświadczenie o uznaniu ideologii i praktyk terroryzmu za prawidłowe, potrzebujące wsparcia i naśladowania”. Przypis art. 206 k.k. zawiera klauzulę bezkarności wobec osoby uwalniającej zakładnika (dobrowolnie lub pod naciskiem władzy), jeśli jego zachowanie nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa. W przypisie do art. 208 k.k. przewidziano warunki uwolnienia osoby od odpowiedzialności karnej, która dobrowolnie zaprzestała działalności w nielegalnej formacji zbrojnej i oddała broń, jeśli jej zachowanie nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Na podstawie przypisów do poszczególnych artykułów nasuwa się wniosek, że poprzez możliwości zastosowania instytucji uwolnienia osoby od odpowiedzialności karnej, ustawodawca dążył do zminimalizowania szkód powstałych w wyniku przestępstw o charakterze terrorystycznym.

Tabela 2. Przepęstwa przeciwko władzy państwowej – przepęstwa o charakterze terrorystycznym

Nazwa przepęstwa i nr artykułu w k.k. FR	Zachowania objęte kryminalizacją	Kary grożące za popełnienie przepęstwa
Zamach na życie działacza państwowego lub społecznego art. 277	Zamach na życie działacza państwowego lub społecznego, dokonany w celu przerwania jego państwowej lub innej politycznej działalności lub za prowadzenie takiej działalności	od 12 do 20 lat pozbawienia wolności oraz do 2 lat ograniczenia wolności lub dożywotnie pozbawienie wolności lub kara śmierci
Przejęcie lub utrzymanie władzy z użyciem przemocy art. 278	Czynności ukierunkowane na przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymywanie władzy z użyciem przemocy naruszające Konstytucję FR, a także ukierunkowane na dokonanie z użyciem przemocy zmiany ustroju konstytucyjnego FR	od 12 do 20 lat pozbawienia wolności oraz do 2 lat ograniczenia wolności
Powstanie zbrojne art. 279	Organizacja powstania zbrojnego lub aktywny udział w nim w celu obalenia lub z użyciem przemocy dokonania zmiany ustroju konstytucyjnego FR lub naruszenia terytorialnej zwartości FR	od 12 do 20 lat pozbawienia wolności oraz do 2 lat ograniczenia wolności
Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności ekstremistycznej art. 280	1. Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności ekstremistycznej	kara grzywny do 300 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 2 lat lub areszt na okres od 4 do 6 miesięcy lub pozbawienie wolności na okres do 3 lat
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane z wykorzystaniem środków masowego przekazu	pozbawienie wolności do 5 lat i obligatoryjne pozbawienie prawa zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością na okres do 3 lat

Organizacja związku ekstremistycznego art. 282 ¹	1. Utworzenie związku ekstremistycznego, tj. zorganizowanej grupy osób dla przygotowania lub dokonania przestępstw o charakterze ekstremistycznym, a także kierowanie takim związkiem ekstremistycznym, jego częścią lub wchodzącymi w taki związek strukturalnymi jednostkami, a także utworzenie zjednoczenia organizatorów, przywódców lub innych przedstawicieli części lub strukturalnych jednostek takiego związku w celu opracowania planów i (lub) warunków dla dokonania przestępstw o charakterze ekstremistycznym	kara grzywny do 200 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 18 miesięcy lub pozbawienie prawa zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością na okres do 5 lat lub pozbawienie wolności na okres do 4 lat oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności
	2. Udział w związku ekstremistycznym	kara grzywny w wysokości do 40 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 3 miesięcy lub pozbawienie wolności do 2 lat i fakultatywne pozbawienie prawa zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością na okres do 3 lat oraz do 1 roku ograniczenia wolności
	3. Czyny przewidziane w pkt 1 i pkt 2 dokonane przez osobę z wykorzystaniem swego stanowiska służbowego	kara grzywny w wysokości od 100 tys. do 300 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres od 1 roku do 2 lat lub pozbawienie wolności na okres do 6 lat i obligatoryjne pozbawienie prawa zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością na okres do 3 lat oraz od 1 roku do 2 lat ograniczenia wolności
Organizowanie działalności związku ekstremistycznego art. 282 ²	1. Organizowanie działalności związku społecznego lub religijnego lub innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o likwidacji lub zakazie działalności w związku z prowadzeniem działalności ekstremistycznej	kara grzywny w wysokości od 100 tys. do 300 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres od 1 roku do 2 lat lub areszt na okres od 4 do 6 miesięcy lub pozbawienie wolności na okres do 3 lat oraz fakultatywne ograniczenie wolności do 2 lat
	2. Udział w działalności związku społecznego lub religijnego lub innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o likwidacji lub zakazie działalności w związku z prowadzeniem działalności ekstremistycznej	kara grzywny w wysokości do 200 tys. rubli lub w wysokości wynagrodzenia lub innego dochodu skazanego za okres do 18 miesięcy lub areszt na okres do 4 miesięcy lub pozbawienie wolności na okres do 2 lat oraz fakultatywne ograniczenie wolności do 1 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej

Wyżej wymienione przestępstwa ukierunkowane są na dokonanie zamachu na podstawy ustroju państwowego, a także na wewnętrzne i zewnętrzne bezpieczeństwo państwa. Mogą spowodować zabójstwo człowieka lub usiłowanie jego dokonania, uszczerbek na zdrowiu, a także przyczynić się do wprowadzenia sytuacji nadzwyczajnych i użycia wojsk do opanowania sytuacji.

W związku z uchwaleniem ustawy o przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej z 25 lipca 2002 r.²³ do Kodeksu karnego wprowadzono zmiany:

- w art. 280 k.k. dokonano zmiany nazwy przestępstwa z „publiczne nawoływanie do zmiany ustroju konstytucyjnego z użyciem przemocy” na „publiczne nawoływanie do prowadzenia działalności terrorystycznej”;²⁴
- wprowadzono nowe przestępstwa, które zawarto w art. 282¹ i art. 282² k.k.

Przedmiotem tych przestępstw jest konstytucyjny ustrój FR i wewnętrzne bezpieczeństwo państwa. Stroną przedmiotową polega na działaniu. Stroną podmiotową charakteryzuje wina umyślna, przy czym przestępstwa z art. 277 i 279 cechuje cel działania mający charakter polityczny, a w art. 277 alternatywę celu stanowi motyw polityczny. Podmiotem wszystkich analizowanych przestępstw są osoby, które ukończyły 16 lat.²⁵

Za popełnienie tych przestępstw ustawodawca przewidział kary, zarówno o charakterze nieizolacyjnym: kary finansowe (wysokie kary grzywny), ograniczenie wolności, zakaz zajmowania określonego stanowiska lub zajmowania się określoną działalnością, jak również kary o charakterze izolacyjnym: pozbawienie wolności w wymiarze do 20 lat, dożywotnie pozbawienie wolności, a nawet karę śmierci.

Przypis 1 do art. 282¹ k.k. (w wyniku noweli ustawy o przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej)²⁶ zawiera warunki uwolnienia od odpowiedzialności karnej osoby, przejawiające się w dobrowolnym zaprzestaniu udziału w działalności związku religijnego lub społecznego lub innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o likwidacji lub zakazie działalności w związku z prowadzeniem działalności ekstremistycznej, jeśli zachowanie osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa. Z kolei do przypisu

²³ Federalnyj Zakon ot 25.07.2002, nr 114-FZ „O protivodiejstwiu ekstremistskoj diejatielnosti”, Sobranije Zakonodatielstwa RF 2002, nr 30, s. 3031.

²⁴ Szerzej na ten temat: P. Agapow, *Publicznyje pryzwy k osuszcziestwlieniuju tierroristskoj diejatielnosti ili publicznoje opravdanije tierrorizma: ananliz zakonodatielnoj nowaciji*, „Ugołownoje Prawo” 2007, nr 1, s. 4–6.

²⁵ G. G. Kriwołapow, op. cit., s. 640.

²⁶ Federalnyj Zakon ot 24.07.2007, nr 211-FZ „O wniesienii izmieniienij w otdielnyje zakonodatielnyje akty Rossijskoj Federacii w swiazi z sowierszenstwowanijem gosudarstwiennowo upravlieniija w obłasti protivodiejstwija ekstremizmu”, <http://www.consultant.ru/online/base/>

2 do art. 282¹ k.k. (dodanego także w wyniku noweli ustawy o przeciwdziałaniu działalności ekstremistycznej) wprowadzono pojęcie przestępstw o charakterze ekstremistycznym. Przyjęto, że należy przez nie rozumieć „przestępstwa popełnione z motywów politycznych, ideologicznych, rasowych, narodowościowych lub religijnej nienawiści lub wrogości, a także z motywów nienawiści lub wrogości w stosunku do jakiejkolwiek grupy społecznej, przewidziane w odpowiednich artykułach części szczególnej Kodeksu karnego i w art. 63 ust. 1 pkt „e” Kodeksu karnego” (dokonanie przestępstwa z zemsty za zgodne z prawem czyny innych osób, a także w celu ukrycia innego przestępstwa lub ułatwienia jego dokonania). W przypisie do art. 282² k.k. zamieszczono warunki uwolnienia od odpowiedzialności karnej osoby, przejawiające się w dobrowolnym zaprzestaniu udziału w działalności związku religijnego lub społecznego lub innej organizacji, w stosunku do których sąd orzekł prawomocny wyrok o likwidacji lub zakazie działalności w związku z prowadzeniem działalności ekstremistycznej, jeśli zachowanie osoby nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa.

Tabela 3. Przestępstwo przeciwko pokojowi i bezpieczeństwu ludzkości – przestępstwo o charakterze terrorystycznym

Nazwa przestępstwa i nr artykułu w k.k. FR	Zachowania objęte kryminalizacją	Kary grożące za popełnienie przestępstwa
Napaść na osoby lub instytucje, które korzystają z ochrony międzynarodowej art. 360	1. Napaść na przedstawiciela obcego państwa lub pracownika organizacji międzynarodowej, korzystającej z ochrony międzynarodowej, a także na służbowe i mieszkalne pomieszczenia lub środki transportu osób, korzystających z ochrony międzynarodowej	do 5 lat pozbawienia wolności
	2. Czyny wymienione w pkt 1 dokonane w celu sprowokowania wojny lub skomplikowania stosunków międzynarodowych	od 3 do 7 lat pozbawienia wolności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kodeksu karnego Federacji Rosyjskiej

Jest to przestępstwo o charakterze międzynarodowym, bowiem stanowi zamach na pokój i bezpieczeństwo ludzkości. Przepis ten jest realizacją wielu konwencji, których stroną jest FR, a także ustawy federalnej „O umowach międzynarodowych FR” z 15 lipca 1995 r.

Przedmiotem przestępstwa są stosunki uregulowane przez normy prawa międzynarodowego, gwarantujące ochronę osób i instytucji korzystających z międzynarodowej ochrony niezbędnej dla pokojowego funkcjonowania oraz współ-

pracy między państwami. Strona przedmiotowa polega na działaniu. Stronę podmiotową cechuje wina umyślna, a w art. 360 pkt 2 cel działania – prowokowanie wojny. Podmiotem przestępstwa jest osoba fizyczna, która ukończyła 16 lat.²⁷

Za popełnienie tego przestępstwa ustawodawca przewidział karę od 3 do 7 lat pozbawienia wolności.

Analiza przepisów dotyczących przestępczości o charakterze terrorystycznym zawarta w tabelach i w krótkich komentarzach uprawnia do wyciągnięcia następujących wniosków. Wymienione przestępstwa mają zarówno charakter kryminalny, polityczny, jak i międzynarodowy. Ich kryminalny charakter wyraża się przede wszystkim w powiązaniach z przestępczością przeciwko życiu, zdrowiu i mieniu, a także z przestępczością zorganizowaną²⁸, na co wskazują użyte w przepisach określenia: działanie w zorganizowanych grupach, werbowanie, przygotowanie, wciąganie osób do przestępstw, tworzenie formacji zbrojnych. Istotne są też powiązania z przestępczością o charakterze ekstremistycznym, dlatego do katalogu omawianych przestępstw włączono także przestępstwa ekstremistyczne.²⁹ Uznano bowiem, że terroryzm i ekstremizm wykazują wzajemne związki, gdyż terroryzm jest najbardziej niebezpieczną formą ekstremizmu w Rosji, a ekstremizm jest często przyczyną i załączkiem terroryzmu. Polityczny charakter przestępstw wyraża się w tym, że naruszają one podstawy bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego Rosji. Wiele z tych przestępstw ma charakter międzynarodowy ze względu na zobowiązania Rosji wynikające z umów podpisywanych przez nią z innymi państwami. Jednakże W. P. Jemielianow³⁰ wyraża pogląd, że w Rosji brak jest przepisu kryminalizującego terroryzm międzynarodowy, dlatego też regulację art. 360 k.k. uważa za dalece w tym zakresie niewystarczającą.

Trzeba przyznać, że jest to dosyć bogaty katalog przestępstw, w ostatnich latach kilkakrotnie zmieniany i rozszerzany, gdyż pod wpływem zaostrzającej się sytuacji w kraju zmierzano do skryminalizowania jak największej liczby czynów.

²⁷ A. F. Istomin, *Priestuplienija protiv mira i bezopasnosti czelowieczestwa*, [w:] N. I. Wietrow, J. I. Liapunow (red.), op. cit., s. 744–745.

²⁸ N. Reszetowa, W. Burkowskaja, *Kwalifikacija organizowanych form tierroristiczeskoj djatielnosti*, „Zakonnost” 2007, nr 6, s. 16 i n.

²⁹ Szerzej W. Kasziewow, *Kwalifikacija priestuplienij ekstremistskoj naprawliennosti*, „Ugołownoje Prawo” 2007, nr 3, s. 30 i n.

³⁰ W. P. Jemielianow, *Problemy otwietstwiennosti za miezdunarodnyj terrorizm*, „Gosudarstwo i Prawo” 2000, nr 1, s. 70 i n.

3. Przestępczość o charakterze terrorystycznym – aspekty kryminologiczne zjawiska

Początki terroryzmu w Rosji sięgają końca XIX wieku³¹ i związane są z działalnością organizacji „Narodnaja Wola” i partią socjalistów – rewolucjonistów (eserowców). Do wielu aktów terroryzmu, głównie zamachów na konkretne osoby, będące symbolem władzy, dochodziło więc już w okresie przedrewolucyjnym. Warto podkreślić, że ówczesna działalność terrorystyczna nie zmierzała do zniszczenia wszystkich, do zniszczenia ludzkości, dlatego do śmierci innych osób, poza wyznaczonymi przez terrorystów, dochodziło rzadko. Terrorysty z organizacji „Narodnaja Wola” działali w myśl zasady, że należy eliminować tylko tych, którzy uczestniczyli w represjach. Jedną z głównych reguł stanowił też zakaz zabijania kobiet i dzieci³².

Po roku 1917, a zwłaszcza w okresie stalinizmu, władza państwowa w sposób bezprecedensowy rozprawiała się z własnym społeczeństwem, co skutecznie zniechęciło obywateli do podejmowania aktów terrorystycznych. Jak wynika z badań, represjom i torturom poddano wówczas ok. 40 mln ludzi³³. W kolejnych latach socjalizmu (1960–1980) do zamachów dochodziło stosunkowo rzadko, aczkolwiek odnotowano kilka incydentów, głównie prób aktów, np. zamach na L. Breżniewa, porwania samolotów, podłożenie ładunków wybuchowych w moskiewskim metrze³⁴. Można przypuszczać, że było ich znacznie więcej, ale w dobie braku jawności życia państwowego, nie informowano o tym społeczeństwa. Od początku lat 1990. Rosja stanęła przed poważnym problemem terroryzmu międzynarodowego i szeregu przestępstw o charakterze terrorystycznym.

Przyczyny pojawienia się i rozwoju omawianej kategorii przestępczości w Rosji miały, przede wszystkim charakter polityczny, ekonomiczny i społeczny³⁵. Od początku okresu przemian powodowały one zaostrzenie walki partii politycznych o władzę. Doprowadziły do dyferencjacji społeczeństwa, do powstania grup o przeciwstawnych interesach, a tym samym do podziału obywateli według statusu majątkowego. Złożoność sytuacji pogłębiał kryzys gospodarki i jej kryminalizacja. Poważnym problemem były nierozwiązane, nabrzmiałe na przestrzeni lat problemy

³¹ Niektórzy kryminolodzy, np. W. W. Łuniejew i J. M. Antonjan uważają, że pierwsze akty terroryzmu w Rosji odnotowano już w XVI w. Zob. W. W. Łuniejew, J. M. Antonjan, *Tierro-rizm*, [w:] W. N. Kudriawcew, W. J. Eminow (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2005, s. 335.

³² A. A. Matwiejewa, op. cit., s. 127.

³³ W. W. Łuniejew, *Priestupnost' XX wieka. Mirowyje, regionalnyje i rossijskije tendenciji*, Moskwa 2005, s. 627–628.

³⁴ W. W. Łuniejew, J. M. Antonjan, op. cit., s. 336.

³⁵ J. D. Wiszniakow (red.), *Osnowy protivodiejstwija tierro-rizmu*, Moskwa 2006, s. 38–41.

narodowościowe i religijne, powodujące nienawiść i wrogość³⁶. Zaogniły one stosunki między narodami zamieszkującymi Rosję, dążącymi do osiągnięcia niepodległości. Odezwały się historyczne tradycje wykorzystywania terroru jako efektywnego środka społecznych przeobrażeń. Społeczeństwo odczuwało brak ochrony swoich interesów, a media podpowiadały, że także przemocą można i należy ich bronić.³⁷

Złożonej sytuacji sprzyjały też: osłabienie władzy państwowej i jej instytucji, przejrzystość granic państwowych, ułatwiających napływ terrorystów z innych krajów, luki w prawie, występowanie w kraju rezerw terroryzmu (b. żołnierzy, funkcjonariuszy służb specjalnych, uczestników wojen) oraz słaba kontrola nad obrotem bronią i materiałami wybuchowymi.³⁸

Wyżej wymienione czynniki na przestrzeni lat kształtowały strukturę i dynamikę przestępczości o charakterze terrorystycznym. Jej stan ukazują poniższe tabele.

Tabela 4. Liczba zarejestrowanych przestępstw o charakterze terrorystycznym i liczba wykrytych ich sprawców w Rosji w latach 1993–1996*

Przestępstwa	1993 r.	1994 r.	1995 r.	1996 r.	Razem
Liczba zarejestrowanych przestępstw					
Akt terrorystyczny (art. 66 k.k. FR)	brak danych		1	0	1
Akt terrorystyczny przeciwko przedstawicielowi państwa obcego (art. 67 k.k. FR)	brak danych		0	0	0
Terroryzm (art. 213 ³ k.k. FR)	-	18	46	36	100
Jawne fałszywe zawiadomienie o akcie terroryzmu (art. 213 k.k. FR)	-	331	1 035	1 118	2 484
Wzięcie zakładników (art. 126 k.k. FR)	51	118	113	99	381
Razem	51	467	1195	1 253	2 966
Liczba wykrytych sprawców					
Akt terrorystyczny (art. 66 k.k. FR)	brak danych		0	0	0
Akt terrorystyczny przeciwko przedstawicielowi państwa obcego (art. 67 k.k. FR)	brak danych		0	0	0
Terroryzm (art. 213 ³ k.k. FR)	-	0	11	4	15
Fałszywe zawiadomienie o akcie terroryzmu (art. 213 k.k. FR)	-	26	235	272	533
Wzięcie zakładników (art. 126 k.k. FR)	15	93	88	62	258
Razem	15	119	334	338	806

* - Nazwy przestępstw i numery artykułów podano według obowiązującego wówczas k.k. z 1960 r.
Źródło: A. I. Dołgowa (red.), *Kriminologija*, Moskwa 2007, s. 602 oraz obliczenia własne.

³⁶ J. M. Antonjan, *Pricziny etnoreligioznowo tierrorizma na Siewiernom Kawkazie*, [w:] J. M. Antonjan (red.), *Etnoreligioznyj tierrorizm*, Moskwa 2006, s. 49–50.

³⁷ W. D. Małkow (red.), op. cit., s. 304–305.

³⁸ Ibidem, s. 305–306. A. I. Dołgowa, *Priestupljenija tierroristiczieskowo...*, s. 614, A. W. Gy-ske, op. cit., s. 224, W. W. Łuniejew, J. M. Antonjan, op. cit., s. 339.

Przystępując do analizy danych zawartych w Tabeli 4, należy wyjaśnić powód wykonania oddzielnej tabeli za lata 1993–1996. Otóż rok 1993 był rokiem, w którym zaczęto prowadzić statystykę kryminalną w zakresie tej przestępczości, a rok 1996 był ostatnim rokiem obowiązywania starego Kodeksu karnego (z 1960 r.) w Rosji. Analiza danych zawartych w Tabeli 4 wskazuje, że w latach 1993–1996 ujawniono niemalże 3 tys. przestępstw o charakterze terrorystycznym. Najwięcej przestępstw polegało na fałszywym zawiadomieniu o akcie terrorystycznym, znacznie mniej dotyczyło wzięcia zakładnika³⁹ i terroryzmu. Nie odnotowano żadnego aktu przeciw przedstawicielowi państwa obcego. Godne podkreślenia jest, że zwłaszcza w analizowanym okresie liczba tych przestępstw wykazywała znaczną tendencję wzrostową. W latach 1993–1996 odnotowano ponad 24-krotny wzrost ujawnionych przestępstw o charakterze terrorystycznym. Był to okres prowadzenia przez Rosję wojny w Czeczenii, dlatego też przestępstwa te, a zwłaszcza informacje o rzekomych zamachach, miały doprowadzić do destabilizacji kraju.

W analizowanym okresie wykryto ponad 800 sprawców. Najwięcej ujawniono sprawców przestępstw fałszywego zawiadomienia o akcie terroryzmu i wzięciu zakładników. Przy czym należy zauważyć, że są to liczby znacznie mniejsze, niż liczby ujawnianych w tej kategorii przestępstw.

³⁹ T. Bogoljubowa wyraża pogląd, że przestępstwo wzięcia zakładnika, ze względu na fakt popełniania go najczęściej w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nie powinno być oceniane jako przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Zob. T. Bogoljubowa, *Borba s tierrorizmom: ugołowno-prawowaja probliema*, „Ugołownoje Prawo” 1999, nr 1, s. 40.

Tabela 5. Liczba zarejestrowanych przestępstw o charakterze terrorystycznym i liczba wykrytych ich sprawców w Rosji w latach 1997–2006

Przestępstwa	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Ogółem
Liczba zarejestrowanych przestępstw												
Akt terrorystyczny (art. 205 k.k. FR)	32	21	20	135	327	360	561	265	203	112	48	2 084
Wspieranie działalności terrorystycznej (art. 205 ¹ k.k. FR) ⁴⁰	-	-	-	-	-	0	0	5	13	16	7	41
Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności terrorystycznej lub publiczne usprawiedliwianie terroryzmu (art. 205 ² k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Wzięcie zakładnika (art. 206 k.k. FR)	114	69	64	49	32	39	34	22	20	22	18	483
Jawne fałszywe zawiadomienie o akcie terroryzmu (art. 207 k.k. FR) ⁴¹	1 386	2 002	3 462	4 035	5 323	6 762	7 811	9 022	4 840	3 277	---	47 920
Organizacja nielegalnej formacji zbrojnej lub udział w niej (art. 208 k.k. FR)	9	2	9	340	165	135	267	212	356	571	592	2 658
Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego lub składu taboru kolejowego (art. 211 k.k. FR)	20	b.d.	b.d.	12	14	10	9	7	10	8	3	93
Zamach na życie działacza państwowego lub społecznego (art. 277 k.k. FR)	3	3	2	4	2	5	2	1	4	1	1	28

⁴⁰ Nazwy przestępstw i numery artykułów podano według obecnie obowiązującego Kodeksu karnego.

⁴¹ Od marca 2006 r. przestępstwo jawnego fałszywego zawiadomienia o akcie terroryzmu nie należy do przestępstw o charakterze terrorystycznym (w świetle art. 24 ustawy o przeciwdziałaniu terroryzmowi).

Przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymywanie władzy z użyciem przemocy (art. 278 k.k. FR)	0	0	3	1	0	8	1	1	4	0	4	22
Powstanie zbrojne (art. 279 k.k. FR)	0	0	3	3	1	2	1	0	1	2	6	19
Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności ekstremistycznej (art. 280 k.k. FR)	2	0	11	2	5	5	1	8	8	22	38	102
Organizacja związku ekstremistycznego (art. 282 ¹ k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	0	8	12	7	24	51
Organizacja działalności związku ekstremistycznego (art. 282 ² k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	0	9	14	16	16	55
Napaść na osoby lub instytucje, które korzystają z ochrony międzynarodowej (art. 360 k.k. FR)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	1 566	2 097	3 574	4 581	5 869	7 326	8 687	9 560	5 485	4 054	758	53 557
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Ogółem
Liczba wykrytych sprawców												
Akt terrorystyczny (art. 205 k.k. FR)	10	7	0	24	49	65	63	43	68	117	43	489
Wspieranie działalności terrorystycznej (art. 205 ¹ k.k. FR)	-	-	-	-	-	0	0	2	10	3	3	18
Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności terrorystycznej lub publiczne usprawiedliwianie terroryzmu (art. 205 ² k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	8
Wzięcie zakładnika (art. 206 k.k. FR)	112	57	32	29	31	23	25	15	16	24	17	381
Jawne fałszywe zawiadomienie o akcie terroryzmu (art. 207 k.k. FR)	288	332	517	608	581	625	707	1 229	919	712	----	6 518

Organizacja nielegalnej formacji zbrojnej lub udział w niej (art. 208 k.k. FR)	9	5	6	189	109	164	221	158	272	586	559	1 278
Porwanie statku transportu powietrznego lub wodnego lub składu taboru kolejowego (art. 211 k.k. FR)	38	b.d.	b.d.	18	13	11	21	3	12	6	3	125
Zamach na życie działacza państwowego lub społecznego (art. 277 k.k. FR)	0	1	0	10	0	0	3	0	4	6	3	27
Przejęcie władzy z użyciem przemocy lub utrzymywanie władzy z użyciem przemocy (art. 278 k.k. FR)	0	0	5	4	3	3	0	0	0	1	0	16
Powstanie zbrojne (art. 279 k.k. FR)	0	0	20	17	1	2	0	1	0	1	1	43
Publiczne wzywanie do prowadzenia działalności ekstremistycznej (art. 280 k.k. FR)	0	1	1	0	2	1	1	1	2	15	13	37
Organizacja związku ekstremistycznego (art. 282 ¹ k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	0	0	7	14	27	48
Organizacja działalności związku ekstremistycznego (art. 282 ² k.k. FR)	-	-	-	-	-	-	0	2	16	7	26	51
Napaść na osoby lub instytucje, które korzystają z ochrony międzynarodowej (art. 360 k.k. FR)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Razem	457	403	581	899	789	894	1 041	1 454	1 326	1 492	703	9 039

Źródło: A. I. Dołgowa (red.). *Kriminologija*, Moskwa 2007, s. 575, 604–605, 689–690; A. I. Dołgowa (red.), *Priestupnost', kriminologija, kriminologiczieskaja zaszczita*, Moskwa 2007, s. 336–362. A. I. Dołgowa i inni (red.), *Ekstremizm i drugije kriminalnyje jawlienija*, Moskwa 2008, s. 224–236 oraz obliczenia własne.

Z danych zawartych w Tabeli 5 wynika, że w okresie 1997–2007 ujawniono ponad 50 tys. przestępstw o charakterze terrorystycznym, w tym najwięcej zarejestrowano przestępstw fałszywego zawiadomienia o akcie terrorystycznym. Zdecydowanie mniej odnotowano przestępstw organizowania nielegalnej formacji zbrojnej i terroryzmu (aktu terrorystycznego). Nie odnotowano żadnego przestępstwa napaści na osoby korzystające z międzynarodowej ochrony. Należy stwierdzić, że w latach 1997–2004 liczba przestępstw o charakterze terrorystycznym stale rosła (wzrost 6-krotny), najwyższy poziom osiągając w 2004 r. Dopiero w latach 2005–2006 ujawniła się tendencja spadkowa.

W analizowanym okresie wykryto ponad 9 tys. sprawców wybranych przestępstw o charakterze terrorystycznym. Najwięcej ich wykryto w latach 2004–2007. Najwięcej ustalono sprawców fałszywego zawiadomienia o akcie terrorystycznym, organizacji nielegalnej formacji zbrojnej i aktu terrorystycznego⁴².

Informacje zawarte w tabelach wskazują na zachodzące w analizowanych latach, zarówno zmiany ilościowe, jak i jakościowe. Należy podkreślić, że w stosunku do ogólnej liczby ujawnianych w Rosji przestępstw,⁴³ liczby rejestrowanych przestępstw o charakterze terrorystycznym, nie są porażające. Jednakże stopień zagrożenia należy mierzyć nie tylko liczbą zdarzeń, ale także charakterem popełnianych przestępstw. Stąd też poważniejszy problem stanowią zmiany jakościowe. Trzeba przyznać, że od końca lat 1990 do aktów terrorystycznych dochodziło, zarówno w miejscach prywatnych, takich jak dom, a także w miejscach publicznych, takich jak szkoła, teatr, metro. Zatem w żadnym miejscu mieszkańcy Rosji nie mogli czuć się bezpiecznie. Ofiarami przestępstw o charakterze terrorystycznym zostawali najczęściej przypadkowi ludzie, w tym dzieci. Nastąpił wzrost poziomu zorganizowania aktów terrorystycznych, dokonywanych przy udziale nielegalnych formacji zbrojnych.

W ocenie W. W. Łuniejewa i J. M. Antonjana⁴⁴ „im mniejsza możliwość wykrycia działań terrorystycznych, tym wyższy jest ich stopień oraz intensywność wzrostu i dalszego rozwoju.” Szacuje się, że w Rosji wykrywalność przestępczości o charakterze terrorystycznym jest bardzo niska, w granicach 5–10% liczby zarejestrowanych aktów, przy czym ok. 90% aktów osiąga swój cel.⁴⁵ Efektywność zatem jest bardzo wysoka.

⁴² W analizowanych latach liczba ujawnianych średniorocznie przestępstw oscylowała wokół 2,7–3 mln, a niektórzy kryminolodzy (np. W. W. Łuniejew) uważają, że w rzeczywistości liczby te sięgają nawet 12 mln. Zob. K. Laskowska, *Przemiany przestępczości w Rosji i ich podłoże*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50, s. 121.

⁴³ W. W. Łuniejew, J. M. Antonjan, op. cit., s. 345.

⁴⁴ Ibidem, s. 345.

⁴⁵ A. I. Dołgowa, *Priestupnost' tierroristiczieskowo...*, s. 603.

Niejednokrotnie udowodniano powiązania terrorystów z przestępczością zorganizowaną, która stała się źródłem finansowania ich poczynań. Kryminolodzy⁴⁶ podkreślają, że ostatnio zmieniła się „geografia” aktów terrorystycznych. Bowiem, o ile w latach 1990 do aktów dochodziło głównie na obszarze Płn. Kaukazu, to od początku nowego wieku mają one także miejsce w Moskwie, Okręgu Centralnym i Okręgu Przywołżańskim.

Tak poważne i złożone zjawisko, jakim jest przestępczość o charakterze terrorystycznym, wymaga w Rosji podejmowania odpowiednich kroków zmierzających do przeciwdziałania i zwalczania. Działania powinny być systemowe i kompleksowe. W związku z tym władze zobowiązane są ukierunkować swoje działania głównie na przyczyny i czynniki sprzyjające rozwojowi tej przestępczości, w szczególności stale monitorować sytuację społeczną w Rosji, w tym źródła napięć. Powinny także prowadzić propagandę antyterrorystyczną, antyekstremistyczną, przeciwdziałać fundamentalizmowi, łagodzić konflikty społeczne na tle narodowościowym i religijnym, a także kontrolować obrót bronią, dbać o odpowiednie przygotowanie służb antyterrorystycznych, zarówno pod względem materialnym i technicznym, jak też i psychologicznym. Jest to istotne, bowiem jak wykazały wydarzenia w Biesłanie i na Dubrowce, psychika żołnierzy była jednym z najsłabszych ogniw w trudnej sytuacji.⁴⁷ Służby antyterrorystyczne w Rosji powinny też korzystać z pomocy i doświadczeń innych państw, a także prowadzić skuteczniejszą politykę informacyjną między państwami regionu, np. w ramach WNP w zakresie zagrożeń.⁴⁸ Przeciwdziałanie i zwalczanie tej kategorii przestępczości powinno obejmować dalsze działania w zakresie dbałości o rozwój i doskonalenie ustawodawstwa antyterrorystycznego.⁴⁹ Należy bowiem pamiętać, jak pisze J. I. Gilinskij, że „nie ma uniwersalnych recept przeciwdziałania terroryzmowi i rozwiązań złożonych problemów leżących u jego podstawy”.

⁴⁶ W. D. Małkow (red.), op. cit., s. 306.

⁴⁷ Ibidem, s. 626, A. W. Gyske, op. cit., s. 260–264.

⁴⁸ J. A. Dmitrijew, *O protivodiejstwiu tierrorizma*, „Gosudarstwo i Prawo” 2006, nr 10, s. 38 i n., A. S. Kulikow, J. S. Romaszew, *O nowom antitierroristiczieskom zakonodatielstwie*, „Gosudarstwo i Prawo” 2007, nr 7, s. 40 i n., K. Laskowska, *Rozwój antyterrorystycznego ustawodawstwa w Federacji Rosyjskiej*, [w:] K. Indeck (red.), *Przestępczość terrorystyczna. Ujęcie praktyczno-dogmatyczne*, Poznań–Białystok–Łódź 2006, s. 104 i n.

⁴⁹ J. I. Gilinskij, *Tierrorizm*, [w:] J. I. Gilinskij (red.), *Globalizacija i dewiantnost'*, Sankt Petersburg 2006, s. 103.